

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

СТАРОСТИНА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 371.14 : 371.13 (410)

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У
СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ В АНГЛІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Переяслав-Хмельницький – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному політехнічному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
СЕМЕНОВА Алла Василівна,
Одеський національний політехнічний університет,
професор кафедри політології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ЛАВРІНЕНКО Олександр Андрійович,
Інститут педагогічної освіти і освіти
дорослих НАПН України,
головний науковий співробітник
відділу педагогічної майстерності;

кандидат педагогічних наук
ГАРАПКО Віталія Іванівна,
Мукачівський державний університет,
доцент кафедри англійської філології
та методики викладання іноземних мов.

Захист відбудеться «12» червня 2015 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 27.053.03 у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» за адресою: 08401, Київська обл., м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30, зал В. О. Сухомлинського.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (08401, Київська обл., м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30).

Автореферат розісланий «12» травня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.П. Онищенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми зумовлена реаліями сьогодення, пов'язаними із спрямуванням соціально-економічного розвитку України на європейські стандарти, що передбачають якісне оновлення системи професійної підготовки вчителя на різних етапах педагогічної освіти. Відповідно до положень «Національної стратегії розвитку освіти до 2020 року», Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» та Концепції педагогічної освіти визначено доміанти підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності сучасного вчителя. У зазначених документах актуалізуються конструктивні ідеї, які містять і зарубіжний досвід щодо формування та розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів, здатних поєднати теоретичну підготовку і практичні вміння, необхідні для творчої педагогічної діяльності.

Вагомий внесок у дослідження теорії й практики зарубіжної педагогіки зробили такі вітчизняні науковці, як: Г.М. Алексевич, Я.М. Бельмаз, О.В. Волошина, О.А. Заболотна, Н.В. Кічук, Ю.В. Кіщенко, С.М. Коваленко, Н.М. Лавриченко, М.П. Лещенко, О.І. Локшина, О.О. Любар, О.В. Овчарук, Л.П. Пуховська та ін. Модель педагогічної освіти саме Англії – активної учасниці процесів формування загальноєвропейського простору – проаналізовано в працях О.В. Глузмана, О.К. Мілютіної, Н.П. Яцишиної та ін. Конструктивні і прогностичні параметри цієї моделі експериментальним шляхом установлені Н.М. Авшенюк, Л.П. Пуховською, С.І. Синенком.

Теоретичні засади структурних реформ у системі освіти сучасної Англії дістали різнобічного висвітлення у працях зарубіжних педагогів, у яких з'ясовано:

– етапи розвитку системи загальної середньої освіти (С Болл (*S. Ball*), С. Бенн та С. Чітті (*C. Benn, C. Chitty*) та ін.);

– особливості діяльності нових типів шкіл, утворених у процесі структурних реформ в системі загальної середньої освіти в Англії (Б. Бенкс (*B. Banks*), С. Болл (*S. Ball*), С. Бредлі (*S. Bradley*) та ін.);

– можливості інноваційних технологій у вдосконаленні педагогічної підготовки майбутніх учителів та підвищення рівня професійної майстерності (М. Кларк (*M. Clark*), Ф. Персиваль (*F. Percival*), Г. Еллінгтон (*G. Ellington*), П. Мітчелл (*P. Mitchell*), М. Вулман (*M. Woolman*), С. Сполдінг (*S. Spaulding*), С. Ведемейер (*S. Wedemeyer*), Р. Томас (*R. Thomas*) та ін.);

– потужність методів експериментальної психопедагогіки щодо розвитку професійної майстерності вчителя Е. Стоунс (*E. Stones*).

Вивчення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел переконливо довело доцільність звернення до досвіду реформ системи підвищення кваліфікації

педагогічних кадрів Англії, оскільки в ньому успішно втілено ідею стандартизації педагогічної освіти на європейському континенті, та уможливило виявлення низки суперечностей розвитку вітчизняної системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів між:

– сучасними вимогами до психолого-педагогічної підготовки педагогічних кадрів та наявним рівнем сформованості педагогічної майстерності випускників магістратури вищих навчальних закладів;

– орієнтацією на оволодіння педагогом певною системою знань як основи його професійної майстерності та недостатньою сформованістю необхідних практичних умінь;

– правом кожної особистості на всебічний розвиток, на повноцінну реалізацію її індивідуального творчого потенціалу та відсутністю особистісно-орієнтованого підходу до навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Соціальна значущість, актуальність завдань інтеграції системи педагогічної освіти України у Європейський і світовий освітній простір, недостатня наукова розробка проблеми розвитку професійної майстерності фахівців у вітчизняній системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Розвиток професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації в Англії».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри політології Одеського національного політехнічного університету «Науково-технічна діяльність півдня України в історичній ретроспективі» (протокол № 5 від 12.12.2014 р.).

Тему дисертації затверджено вченою радою Одеського національного політехнічного університету (протокол № 1 від 29.08.2014 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 30.09.2014 р.).

Мета дослідження – на основі цілісного наукового аналізу досвіду Англії щодо розвитку професійної майстерності учителів у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в контексті європейської інтеграції окреслити перспективи творчого впровадження конструктивних ідей у вітчизняну педагогічну систему.

Задачі дослідження:

1. Охарактеризувати теоретичні засади становлення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії;

2. Розкрити тенденції та показати особливості розвитку професійної майстерності у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії;

3. Визначити сутність сучасних підходів до організації процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії щодо розвитку професійної майстерності фахівців;

4. Проаналізувати конструктивні моделі розвитку професійної майстерності педагогів Англії у діючій системі підвищення кваліфікації;

5. Здійснити прогностичне обґрунтування перспектив використання у вітчизняну освіту ідей розвитку професійної майстерності у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Англії.

Об'єкт дослідження – система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні засади розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації в Англії.

Методи дослідження: *теоретичного рівня:* аналітичний метод, на основі якого здійснювалося вивчення українських і зарубіжних джерел із застосуванням аналізу, систематизації і оцінювання фактів, явищ і процесів задля синтезу здобутих результатів у цілісну систему поглядів на існуючу в Англії практику підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; історико-ретроспективний метод, який дав змогу схарактеризувати означену систему у динаміці, визначити особливості її становлення і розвитку; порівняльно-зіставний метод, який використано з метою виявлення специфіки структурної системи підвищення кваліфікації педагогів України з позиції закономірностей цілого та взаємодії його складових; порівняльно-дедуктивний метод, за допомогою якого визначено стратегію розвитку професійної майстерності педагогів на перспективу функціонування загальноєвропейського освітнього простору; метод узагальнення, який сприяв формулюванню загальних висновків і практичних рекомендацій; *емпіричного рівня:* інтерв'ю, обговорення, діалог – застосовувалися у процесі онлайн спілкування з англійськими фахівцями з метою визначення стратегії розвитку та етапів впровадження технології розвитку професійної майстерності, виявлення її сутності і змісту в підготовці вчителів в Англії; опитування – для апробування можливості творчого використання ідей, закладених у систему підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Англії, у процес педагогічної освіти України; методи математичної статистики, які уможливили довести перспективу розвитку професійної майстерності через використання моделей підвищення кваліфікації педагогів в Англії.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше*: визначено сутність професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації в Англії – особистісно-професійної якості, що базується на фундаментальних знаннях із спеціалізації, психології і педагогіки, професійному досвіді, є віддзеркаленням рефлексій, креативності, педагогічних здібностей та свідченням здатності фахівця на високому теоретико-практичному рівні здійснювати професійно-педагогічну діяльність; виявлено базові параметри генези стратегії розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів в історії та теорії англійської системи педагогічної освіти, а саме: двостороння трансформація від академічної форми навчання студентів у коледжі чи університеті до практико-орієнтованої їх підготовки в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; педагогічно вмотивоване поєднання оволодіння практичними навичками з глибоким знанням теорії, що забезпечує ефективність роботи в обраній сфері діяльності; визнання домінантності національного сегменту освіти як важливого соціального чинника, що впливає на особистість педагога, його діяльність та визначає динаміку розвитку професіоналізму; схарактеризовано: організаційно-педагогічні особливості системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії; етапність розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії; практико-орієнтовані моделі розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації Англії; специфічні методики розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів та провідні методи контролю результатів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії; практико-орієнтовану психопедагогічну модель розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації в Англії, що містить цільовий, мотиваційний, змістовний, прикладної, рефлексивний і результативно-оцінний компоненти; у науковий обіг уведено маловідомі англійські джерела (7 найменувань), нормативні акти, програмні документи та стандарти, які розкривають функції і організацію системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Англії;

– *уточнено* процес розвитку професійної майстерності педагогів в умовах післядипломного самовдосконалення та професійної самореалізації; методики обґрунтування результативності системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів;

– *подальшого розвитку набули* положення про педагогічно вмотивоване співвідношення теоретичної та практичної складових системи розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів, перспективи та шляхи впровадження досвіду Англії щодо розвитку професійної майстерності учителів в

Україні на підґрунті практико-орієнтованої психопедагогічної моделі розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів Е. Стоунса.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані методичні рекомендації щодо розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у межах загальноєвропейського освітнього простору взагалі і Англії зокрема.

Основні положення і висновки дослідження можуть бути використані при викладанні у вітчизняних вишах нормативних навчальних курсів «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», «Педагогічна майстерність»; при створенні підручників з порівняльної педагогіки для системи післядипломної освіти; при написанні кваліфікаційних робіт з відповідною тематикою; при розробці навчальних програм із елективних курсів, спецсеминарів у процесі підвищення кваліфікації викладацького складу ВНЗ.

Упровадження результатів дослідження здійснювалось у процесі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Одеського національного політехнічного університету (акт № 138 від 30.09.2014 р.), Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеси) (довідка № 112 від 05.12.2014 р.), Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди (довідка № 112 від 09.12.2014 р.)

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття» (Одеса, 2012), «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2014); *всеукраїнських* – «Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України» (Хмельницький, 2010), «Модернізація загальної та професійної освіти в умовах глобального світу (Запоріжжя, 2013), «Соціалізація та виховання особистості в умовах сьогодення» (Умань, 2014).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження висвітлено у 15 одноосібних наукових працях, з них 1 монографія, 9 статей у наукових фахових виданнях, 1 – у зарубіжному виданні, 4 тези у збірниках матеріалів конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (193 найменування, з них 79 – іноземною мовою), 4 додатків. Загальний обсяг дисертації – 253 сторінки, із них 185 сторінок основного тексту. Робота містить 2 таблиці та 10 рисунків на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, задачі, сформульовано наукову новизну,

теоретичне й практичне значення отриманих результатів дослідження, подано відомості про апробацію і впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – **«Теоретичні та історичні основи розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації в Англії»** – проаналізовано шляхи становлення та розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії; визначено сутність професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації як предмет дослідження; схарактеризовано особливості професійної діяльності та професійної майстерності педагогічних кадрів в Англії.

З'ясовано, що 30-40 роки ХХ століття в Англії були періодом панування «моди на педологію». Аж до 50-х років ХХ століття уряд Англії був не схильним включати в коло своїх обов'язків турботу про рівень професійної майстерності вчителя. І лише у другій половині ХХ ст. система педагогічної освіти в Англії почала шлях реорганізації. В умовах стабільного фінансування об'єднани гуманістичною ідеєю «рівності освітніх можливостей» місцева влада починає проводити широкомасштабні акції, спрямовані на те, щоб жоден учитель не був позбавлений можливості підвищити рівень своєї кваліфікації через відсутність фінансових коштів.

Як свідчив про той час Б. Річардсон (*B. Richardson*), масштаби і обсяги навчальних курсів для педагогів почали зростати, відкривалися вчительські центри, найвидатніші вчені розробляли навчальні програми, підручники і посібники, у творчих групах учителі активно вирішували проблеми споруджуваної на очах нової «об'єднаної» школи (*Comprehensive School*). У цей період англійський учений Е. Стоунс (*E. Stones*) фундаментально займався вивченням дослідженням впливу кольору шкіри на інтелект дитини, що дозволило представити концепцію навчання та учіння. Так, наприклад, колишній голова Королівської інспекторської служби шкіл Англії С. Томлінсон (*S. Tomlinson*) зазначав, що підвищення кваліфікації (*in-service education*) є найважливішим чинником впливу на освітні процеси в школі, оскільки, з одного боку, відбувається інтенсивне засвоєння вчителями передових технологій, а, з іншого, формується система їх ціннісних орієнтації. І вже тому воно вимагає серйозних фінансових витрат.

Серед англійських педагогів ще й досі не існує єдиної точки зору на визначення, хто ж є фахівцем підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Відповідно й чітко не окреслені їхні професійні градації та межі. Більш того, не існує і єдиного терміну для позначення поняття «професійна майстерність». Замість нього, часто як синонім у літературі зустрічається термін «професіоналізм». На практиці ж досить широко використовують в якості

синонімів, а іноді як альтернативи такі терміни: «тренер», «фасилітатор», «консультант», «інструктор», «наставник», «ментор», «рефлексуючий практик». Натомість науковці здебільшого єдині у визнанні того, що професійна майстерність педагога, як актуальна вимога часу до діяльності сучасних педагогічних кадрів, це невід'ємна якість «рефлексуючого практика» (*reflective practitioner*), який обмірковує і аналізує свою власну практичну діяльність на ґрунті глибокого пізнання теорії.

Основу дослідження склали філософські положення теорії наукового пізнання процесу розвитку педагогічної майстерності особистості як соціально-детермінованого, багатовимірного, динамічного явища, що визначається європейським уніфікованим форматом у вигляді освітнього компетентнісно-базового стандарту; наукові доробки українських і зарубіжних учених про інноваційні трансформації у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії. Наразі, коли педагогічна спільнота активно вивчає питання професіоналізації педагогічних кадрів, проблема професійної майстерності посідає одне з провідних місць у наукових дослідженнях. Ось чому при вивченні даного питання враховувався досвід провідних науковців, які досліджували саме професійну майстерність (І.А. Зязюн, І.Ф. Крамущенко, О.А. Лавріненко, О.Г. Романовський, А.В. Семенова та ін.).

Взагалі, більшість авторів майстерність педагога трактують як найвищий рівень педагогічної діяльності (якщо характеризується якість результату) та як вияв творчої активності особистості майбутнього вчителя (якщо характеризується психологічний механізм успішної діяльності).

Доведено, що при визначенні складових професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації в Англії, доцільно спиратися на трактування педагогічної майстерності І.А. Зязюном, тобто йдеться про комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. До таких важливих властивостей, належать: гуманістична спрямованість діяльності вчителя, його професійна компетентність, педагогічні здібності і педагогічна техніка; педагогічна майстерність у структурі особистості постає як система, здатна до самоорганізації, де системоутворюючим фактором є гуманістична спрямованість.

Критерієм професійної майстерності педагогічних кадрів (згідно з В.В. Вербицьким) є з одного боку: доцільність (за спрямованістю); продуктивність (за результатами); діалогічність (характер стосунків з тими кого навчають); оптимальність (у виборі засобів); творчість (за змістом). А з іншого боку – характеристиками професійної майстерності виступає цілісний результат синтезу цих процесів: професійне самовизначення; професійна орієнтація; професійна

діяльність; професійна активність; професійна компетентність; професійний досвід. Отже, доведено, що професійна майстерність педагогічних кадрів – це: результат всіх оцінних дій та вчинків, які переводять будь-яку діяльність у професійну; якість людини, набута нею протягом багатьох років кропіткої праці, що характеризує цілісний педагогічно–професійно–життєвий досвід особистості, а тому в сукупності з талантом і геніальною жилкою вона визначає її характер; стан «задоволення» педагогом результатами своєї професійної діяльності.

Поняття «професійна майстерність» є соціально значущим, оскільки до її складу входить ціла низка спеціальних характеристик, часто заснованих на культурних цінностях і традиціях суспільства. Педагоги, орієнтуючись на професіоналізм, прагнуть досягти різносторонньої ерудиції, оволодіти теоретичними і практичними психологічними та педагогічними знаннями, вміннями і навичками, засвоїти моральні засади і норми поведінки в суспільстві, освітній установі, класі.

Розвиток професійної майстерності – це процес оволодіння основними сферами педагогічної діяльності, що потребують узагальнених умінь: спілкування вчителя, способи комунікативного впливу, педагогічна техніка, прийоми активізації пізнавальної діяльності вчителя на уроці, елементи акторської і режисерської майстерності в роботі педагога, культура і техніка мови і мовлення, створення середовища співробітництва і взаємоповаги на гуманістичній позиції педагога в спілкуванні зі студентами. Від уміння керувати собою, культури педагогічного спілкування до майстерності співробітництва на навчальному занятті та у позаурочний час – така логіка цього процесу.

З'ясовано, що державна участь передбачає надання відповідної фінансової допомоги місцевим відділам освіти (*LEA*). Саме місцеві відділи освіти Англії традиційно звільняють державу від частини її турбот. Вони передбачають контроль над усіма навчальними програмами підвищення кваліфікації. Зазначено, що необхідно зосередитися на таких стратегічних питаннях, як зміст, форма та цілі підвищення кваліфікації; необхідно мати повноваження, що дозволяють контролювати як програми, так і механізми їх затвердження, щоб покласти край різнобою, характерному для децентралізованої системи освіти (*P. Davis*). Відтак, уможлиблюється узагальнене уявлення про еволюцію поглядів англійської держави на свої власні завдання в галузі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

У другому розділі – **«Організаційно-педагогічні особливості розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації в Англії»** – розкрито сутність системи підготовки педагогічних кадрів в Англії; схарактеризовано сучасні організаційні моделі навчання під час

підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії; конкретизовано дидактичні особливості практико-орієнтованої психопедагогічної моделі розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів Е. Стоунса (*E. Stones*).

Доведено, що погляди англійських учених на педагогічну професію в цілому і розвиток професійної майстерності різняться. Дослідники професіоналізму вчителя Е. Харгрівз і М. Фуллан (*D. Hargreaves, M. Fullan*) запропонували такі шляхи до підвищення рівня професійної майстерності: як от розвиток професійних знань педагога; розвиток особистісно-значущих якостей педагога; розвиток педагога в руслі середовища, що оточує.

Прихильники ж так званої «технократичної» теорії (*the technical rational view*) (М. Вільямс (*M. Williams*) та ін.) переконані в тому, що діяльність педагога-професіонала є лише набором простих компетенцій, які цілком можуть бути засвоєні студентами в період педагогічної практики, при безпосередній участі менторів у процес здійснення методичного керівництва діяльністю студентів-практикантів. Інші вчені (Д. Шон (*D. Schon*), Д. Макмилліан (*D. MacMillan*), Е. Стоунс (*E. Stones*)), позицію яких підтримує абсолютна більшість педагогів Англії, відстоюють іншу концепцію – так звану теорію «професійного мистецтва» (*the professional artistry view*). Згідно з цією концепцією, педагогічна діяльність професіонала – це максимально наближене до художнього виконання складне динамічне суспільне дійство, організоване з урахуванням здатності педагога до творчості, до дослідження і самовивчення, до непересічності і динамічності самої особистості педагога, до мобільності і його позитивної Я-концепції. Діяльність такого педагога спрямована на встановлення міцних психологічно і педагогічно доцільних суб'єкт-суб'єктних відносин зі своїми учнями і високу якість їхньої освіти й виховання.

Доведено, що впровадження у практику підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії прогресивної практико-орієнтованої психопедагогічної моделі розвитку професійної майстерності Е. Стоунса (*E. Stones*) поєднує початковий рівень педагогічної освіти і рівень пробного року післядипломної освіти.

У межах цієї моделі видалось за можливе конкретизувати фактори навчання у практико-орієнтованому процесі: мова (позначаюча функція (поняття), як система (упорядкування понять відповідно до правил), позначення явищ, віддалених в просторі і в часі, посередник який перетворює досвід індивіда в щось доступне зовнішньому сприйняттю); постійне співвіднесення навчання з практичною діяльністю; врахування попереднього досвіду; врахування вікових особливостей; афективні (відношення до навчального закладу, ставлення до конкретного предмету, сприйняття себе); зворотний зв'язок (відомості про

наслідки власних дій); підкріплення – вирішальний детермінант поведінки (задоволення цікавості, мотиваційний ефект «вміння», схвалення викладача). Моделлю передбачається також і те, що розмова в аудиторії має носити форму вільного діалогу, а не нагадувати читання книги: один проголошує, а інші слухають (рис. 1).

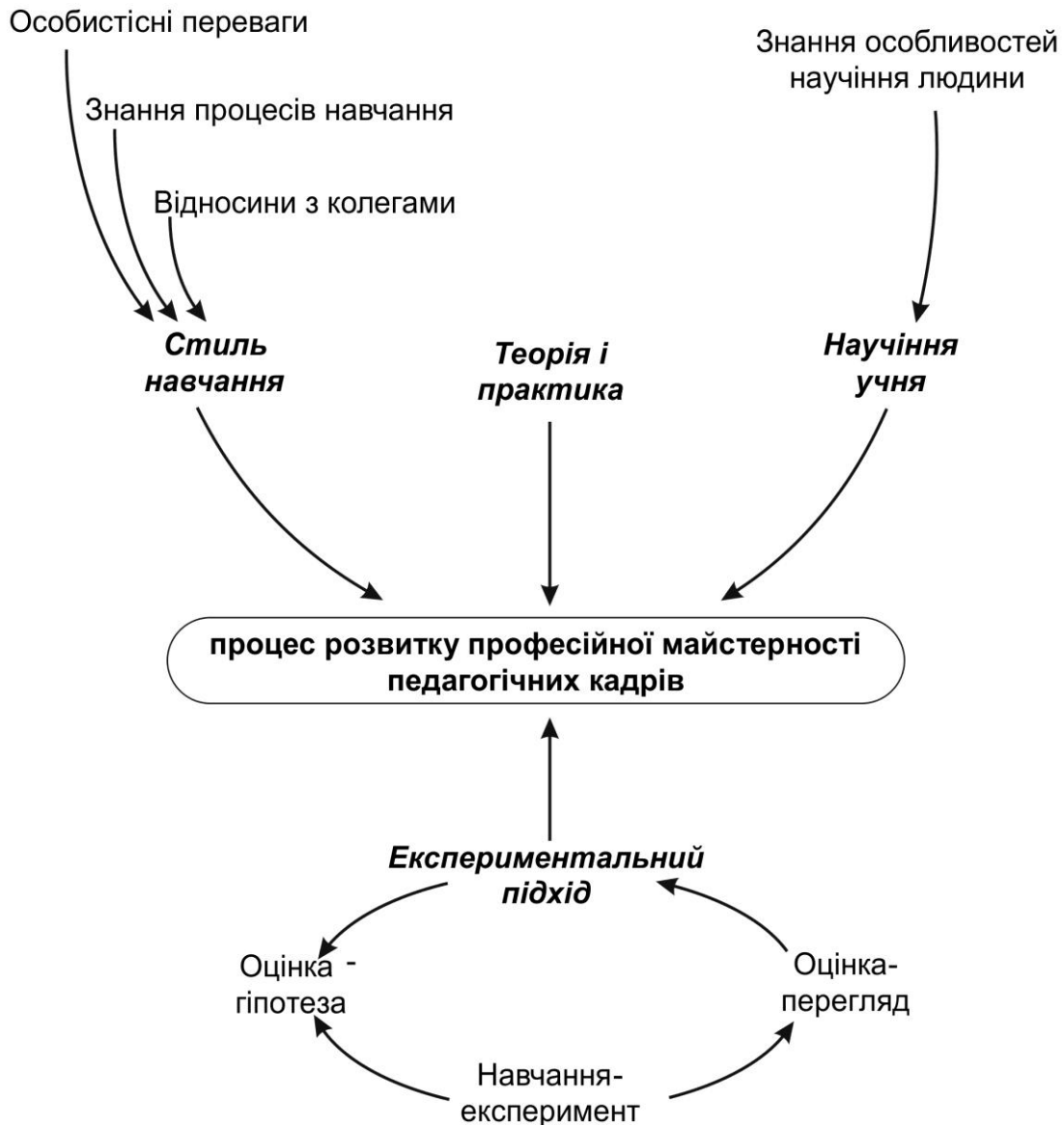

Рис. 1. Практико-орієнтована психопедагогічна модель розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів

При розкритті дидактичних особливостей практико-орієнтованої моделі розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів Е. Стоунса використовуються ключові ідеї психопедагогіки: теорія взаємозв'язку процесів навчання і научіння, критичного вивчення особистої теорії та практики педагогічної діяльності, афективних факторів створення атмосфери в аудиторії, внутрішнього задоволення як підкріплювача научіння.

До того ж, при розробці цілей навчання педагогів у системі підвищення кваліфікації виокремлюють *три рівня умінь/навичок*, які пов'язані відповідно з трьома типами завдань, для вирішення яких ці вміння призначені. Так само й розвиток професійної майстерності відбувається у розрізі певних стадій: преактивна (фаза планування); фаза взаємодії (виконання); фаза оцінювання. Реалізація кожної з цих стадій вимагає від викладача відповідних умінь, відповідного рівня розвитку професійної майстерності. Зокрема, перша стадія передбачає вміння оцінити рівень вихідних знань і навичок, реалізація наступної – передбачає вміння співвідносити процес навчання поняттям або навичкам до вимог теорії учіння; фаза ж оцінювання вимагає від учителя вміння адекватно оцінити власно досягнуті результати.

Встановлено, що практичне застосування моделей розвитку професійної майстерності у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Англії має також три напрями: 1) розвиток професійної майстерності вчителів виключно силами педагогічного колективу школи; 2) розвиток професійної майстерності педагогічних кадрів із залученням спеціалістів університетів, педагогічних коледжів, місцевих органів освіти, учительського центру; 3) підвищення кваліфікації педагогічних кадрів разом зі студентами-практикантами. Традиції прагматизму, психологізм як методологічна позиція обмежують можливості інтеграції цих груп.

У третьому розділі – **«Перспективи використання досвіду розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів в Англії в системі педагогічної освіти України»** – проведено діахронічний аналіз стратегії розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів в Англії та в Україні; окреслено інноваційний потенціал сучасного освітнього простору України та рекомендації щодо творчого використання практико-орієнтованої психопедагогічної моделі розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів Англії.

Доведено, що механізми управління систем підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії і Україні мають як загальні, так і відмінні риси. Це відстежень за відповідними рівнями, а саме:

за *змістовно-організаційним рівнем* – зміна цілей і завдань педагогічної освіти у зв'язку з процесами демократизації й гуманізації системи підвищення

кваліфікації педагогічних кадрів; різні принципи і підходи до організації педагогічної освіти, побудови навчальних планів, розробки освітніх стандартів і програм підготовки вчителів; відмінні методики викладання, терміни навчання та установи, що здійснюють підготовку педагогічних кадрів; специфіка змісту педагогічної освіти взагалі;

за *фінансово-економічним рівнем* – різні механізми розподілу бюджетних коштів і фінансової підтримки студентства; відмінні цілі проведення фінансово-економічної політики;

за суто *управлінським рівнем* – історично сформовані різні за структурою системи управління освітою; спільність тенденцій до демократизації освіти і розширення автономії освітніх установ; самотутність систем оцінювання якості освіти; своєрідність участі громадськості в управлінні освітою).

З'ясовано, що до того ж причини, цілі, результати, та й часові межі означених розбіжностей в розглянутих системах теж значно вирізняються між собою. Це обумовлено різними шляхами розвитку систем освіти, відмінностями в історичних і культурних традиціях, політичному і економічному устроях Англії та України. За допомогою практико-орієнтованої психопедагогічної моделі розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів Е. Стоунса (*E. Stones*), обґрунтовані умови підвищення ролі вітчизняної системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у сучасному полікультурному освітньому просторі України щодо розвитку професійної майстерності викладачів у розрізі кожного з конкретизованих рівнів (змістовно-організаційному, фінансово-економічному та управлінському).

Сучасний полікультурний освітній простір – це система нового рівня плюс її забезпечення, тобто підсистеми: змістовно-організаційна, фінансово-економічна та управлінська. Отже, полікультурний освітній простір припускає відповідні методи розвитку професійної майстерності та взаємини учасників навчально-виховного процесу. Полікультурний освітній простір характеризується відкритістю, здатністю швидко реагувати на виникаючі освітні потреби людини й соціуму. Конкретизована сутність та особливості полікультурного освітнього простору, як чинника особистісно-професійного розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів, що забезпечує у:

– когнітивному аспекті – освоєння зразків і цінностей світової культури, культурно-історичного й соціального досвіду різних країн і народів;

– ціннісно-мотиваційному аспекті – формування соціально-настановних і ціннісно-орієнтаційних схильностей педагогів до полікультурної взаємодії, а також розвиток толерантності стосовно інших країн, народів, культур і соціальних груп;

– діяльнісно-поведінковому аспекті – збереження власної культурної ідентичності при активній взаємодії із представниками різних культур.

Спонування педагогів до самовдосконалення, що вимагає виховання культури почуттів, яка виявляється в здатності людини до співпереживання, співчуття, розуміння інших і себе, культури поведінки, спілкування людини. Для цього у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів необхідно забезпечити можливість переживати цінні з точки зору завдань виховання почуття: радість за успіх колег, задоволення від виконаної роботи, почуття обов'язку тощо.

Педагоги у полікультурному освітньому просторі мають володіти навичками саморегуляції, тобто такого регулювання, коли людина здійснює відповідні вчинки не тому, що їй за це платять, хвалять або засуджують, а тому, що відповідна поведінка стала для неї потребою, нормою життя. Така поведінка передбачає доброзичливість та емпатію, упевненість та розвинене почуття відповідальності за власні вчинки та ін.

Сутністю розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у сучасному полікультурному освітньому просторі в Україні є не тільки функціональне удосконалювання педагогічних здібностей, умінь, навичок, але й урахування суб'єктних психолого-педагогічних закономірностей прогнозування майбутніх результатів саморозвитку. Якщо педагог їх переживає, як індивідуальне досягнення, успіх, радість, вони стають початком подальшого самовдосконалення.

Обґрунтовуючи конструктивні ідеї, що закладені в досвіді розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації в Англії задля вдосконалення вітчизняної педагогічної освіти, доведено результативність авторської моделі відповідної системи.

ВИСНОВКИ

На основі здійсненого теоретичного і методологічного аналізу порушених проблем та узагальнення результатів дослідження конструктивності системи підвищення кваліфікації педагогів Англії за параметром розвитку їх професійної майстерності зроблено такі висновки.

1. Період з другої половини ХХ століття в історії педагогічної думки країн Західної Європи, зокрема Англії, представлений широким спектром різноманітних педагогічних течій та концепцій. Ретроспективний аналіз розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Англії довів, що ця система, безперечно, є складовою більш загальної системи освіти, яка якісно характеризується трьома історичними періодами: перший період – *«компенсаторний»* (кінець ХІХ ст. – 40-і рр. ХХ ст.); другий період –

«адаптаційний» (50-ті – 70-ті рр. XX ст.); третій період – «неперервного розвитку» (80-і рр. XX ст. – теперішній час). Наприкінці XX ст. – на початку XXI ст. система педагогічної освіти Англії набула рис структурованості, централізованості та ієрархічності. Етапами системи неперервної педагогічної освіти в Англії є: базовий (*Initial Teacher Education*), проміжний – індуктивний (*Induction*) і постбазовий (*IN-Service Education and Training*).

Національні професійні стандарти в Англії (*National Occupational Standards*) є складовою системи забезпечення якості освіти. Основна структура, яка регулює й координує діяльність щодо створення професійних стандартів у країні, – Рада з національних професійних стандартів (*National occupational standards board*), створена у 2003 р. Координаційна група (*UK Coordinating Group, UKCG*), яка діє від імені Ради з національних професійних стандартів. Керівництво Координаційною групою здійснює Агентство з розвитку галузевих кваліфікацій (з квітня 2008 р. функції Агентства наслідував новостворений Комітет із зайнятості (працевлаштування) і кваліфікацій). Починаючи з 1 квітня 2007 р., усі національні професійні стандарти проходять процедуру оцінювання з використанням відповідних Критеріїв якості (*NOS Quality Criteria*).

2. Виокремлення поняття «неперервний професійний розвиток вчителя» (*teacher's continuing professional development*), у межах наукового доробку англійського дослідника Дж. О'Ніла (*J. O'Neill*), характеризує цей досить тривалий процес як «персонально орієнтований на досягнення найвищої планки професійної майстерності». Англійські дослідники педагогічної освіти конкретизують різні підходи до визначення організаційно-педагогічних засад розвитку професійної майстерності у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів як соціально-педагогічного явища. Так, у концепції Д. Берлінер (*D. Berliner*) вирізнено п'ять ступенів розвитку професійної майстерності: новачок (*Novice*); просунутий новачок (*Advanced Beginner*); компетентний виконавець (*Competent*); професіонал (*Professional*); експерт (*Expert*).

У результаті теоретичного аналізу встановлено, що характерними організаційно-педагогічними засадами розвитку професійної майстерності у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в XXI ст. в Англії стали: відповідність навчальних програм підготовки стандартам міжнародного рівня; спрямованість змісту освітніх програм на розвиток ключових компетенцій; необхідність оперативного реагування на зміни ринку праці; неперервність освіти; гнучкість навчальних планів і програм, базованих на модульному підході.

3. Доведено, що абсолютна більшість англійських педагогів на сучасному етапі отримує початкову педагогічну освіту (*ITE*) в загальних і спеціальних педагогічних коледжах: Коледж короля Альфреда (*King Alfred's College*), коледж

Святого Марка та Іоанна (*the College of St. Mark and St. John*), що припускають трирічний курс навчання, а також в університетах: Університет Уорвік (*the University of Warwick*), Інститут вищої освіти Західного Сассексу (*the West Sussex Institute of Higher Education*) та ін. з однорічним курсом навчання для випускників та інших кваліфікованих фахівців. Однорічні курси підготовки В Англії здійснюються на базі педагогічних факультетів університетів.

Сучасний зміст програм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії містить *три* взаємопов'язаних *блоки* структурованих за модульним принципом навчальних дисциплін: соціально-психологічних, професійно-педагогічних, спеціально-предметних. Визнано подальший розвиток тенденції інтеграції цих блоків в руслі ідей компетентнісного підходу. Сучасні прихильники психопедагогічного підходу (Е. Стоунс та його послідовники) прагнуть інтегрувати в цілісну структуру когнітивні процеси і поведінкові реакції вчителя та учнів, розглядаючи це об'єднання в якості підґрунтя успіху на шляху досягнення навчальних цілей. Підготовка та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії будується на основі інтеграції андрогогічної та соціально-психологічної концепцій у межах фундаментальних базових і різнорівневих спеціалізованих програм, зміст яких визначається спільними зусиллями шкіл, вишів, місцевих відділів освіти.

4. Доведено структурну своєрідність системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Англії, яка полягає у функціонуванні двох основних організаційних моделей – курсова модель на базі вищих шкіл і підвищення кваліфікації, що базується безпосередньо в школах. Спостерігається тенденція інтеграції цих форм на базі регіональних вчительських центрів. Моделі навчання при підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів в Англії об'єднуються в три великі групи: технократична модель навчання, персонологічна та соціально-психологічна.

Встановлена недосконалість практичної підготовки педагогічних кадрів: як правило, вчителі тренуються у використанні окремих умінь без розуміння психолого-педагогічної основи навчального процесу, що робить засвоєні вміння «сліпими». Основний недолік у підготовці педагогічних кадрів полягає у тому, що в навчальних закладах, де готують учителів, теорія органічно не поєднується з практикою. Це призводить до того, що учитель-початківець нерідко недооцінює теорію і починає самостійну професійну діяльність здебільшого копіюючи досвід старших колег. На цьому тлі доведено конструктивний характер концепції Е. Стоунса, зокрема, відстежений у дослідженні за параметром «створення зворотного зв'язку».

5. У контексті визначення науково-практичної значущості для вітчизняної системи педагогічної освіти, зокрема щодо розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації, встановлено виключну плідність таких ідей відповідної системи Англії, як от: відповідність навчальних програм підготовки стандартам міжнародного рівня; спрямованість змістовного наповнення освітніх програм на розвиток ключових компетенцій; своєчасність і оперативність реагування на зміни, що відбуваються на ринку праці; неперервність освіти; гнучкість навчальних планів і програм, заснована на модульному підході. Основним показником результатів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів доцільно вважати рівень світоглядної зрілості і творчої активності педагога, а також характер і особливості особистої мотивації, спрямованість і динаміку професійної самореалізації.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. До подальших напрямів наукових пошуків у цій царині відносимо посилення взаємодії та взаємозбагачення культурних традицій, універсалізацію проблем безперервної педагогічної освіти в сучасному світі, що робить необхідним і доцільним творче використання ідей, які містяться у застосуванні психопедагогічних засад з розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів в Англії у процесі модернізації вітчизняної системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Старостіна О. В. Професійна майстерність у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії та Україні: монографія / Старостіна О. В.; за заг. ред. Семенової А. В. – Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 154 с.

Наукові статті у фахових виданнях

2. Старостіна О. В. Сутність та особливості виявів полікультурної взаємодії студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу / О. В. Старостіна // Зб. наук. праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. – 2011. – № 61. – С. 102–106.

3. Старостіна О. В. Методика та результати діагностики рівнів розвитку полікультурної взаємодії студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу / О. В. Старостіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 27 (80). – С. 572–576.

4. Старостіна О. В. Становлення професійної майстерності фахівця: психопедагогічний аспект / О. В. Старостіна // Педагогіка формування творчої

особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 30 (83). – С. 341–344.

5. Старостіна О. В. Педагогічна персоналія Едварда Стоунса як фундатора психопедагогіки / О. В. Старостіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 31 (84). – С. 85–89.

6. Старостіна О. В. Значущість психолого-педагогічних засад системи Е. Стоунса на сучасному етапі розвитку освіти / О. В. Старостіна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. – 2014. – № 1 (35). – С. 96–102.

7. Старостіна О. В. Педагогічні ідеї Е. Стоунса в контексті розвитку педагогічної науки / О. В. Старостіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 34 (87). – С. 29–33.

8. Старостіна О. В. Теоретичні основи педагогічних ідей Е. Стоунса в контексті розвитку педагогічної науки / О. В. Старостіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 35 (88). – С. 74–80.

9. Старостіна О. В. Застосування провідних методичних принципів педагогічної системи Е. Стоунса у Великій Британії / О. В. Старостіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 36 (89). – С. 379–383.

10. Старостіна О. В. Теоретичні та історичні основи розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації у Великій Британії / О. В. Старостіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 39 (92). – С. 372–376.

Наукові статті в зарубіжних виданнях

11. Старостіна О. В. Роль поликультурного взаємодіяння в учебно-воспитательном процессе высшего учебного заведения / О. В. Старостіна // European Applied Sciences. – 2013. – № 1. – Р. 135–137.

Наукові статті та тези доповідей у збірниках матеріалів конференцій

12. Старостіна О. В. Білінгвальні освітні програми як засіб сучасної професійної підготовки майбутніх економістів / О. В. Старостіна // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 19 листоп. 2010 р.). – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2010. – С. 194–195.

13. Старостіна О. В. Роль полікультурного виховання у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу / О. В. Старостіна // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 13-15 вересня 2012 р.). – Одеса : Симэкс-Принт, 2012. – С. 355–358.

14. Старостіна О. В. Визначення педагогічних умов розвитку полікультурної взаємодії студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу / О. В. Старостіна // Модернізація загальної та професійної освіти в умовах глобального світу : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 22-23 березня 2013 р.). – Запоріжжя : КПУ, 2013. – С. 250–252.

15. Старостіна О. В. Становлення та розвиток системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Великій Британії / О. В. Старостіна // Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 3 груд. 2014 р.). – Ч. 1. – Суми: ВВП «Мрія», 2014. – С. 171–173.

АНОТАЦІЇ

Старостіна О.В. Розвиток професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації в Англії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Переяслав-Хмельницький, 2015.

У дисертації досліджено процес розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації в Англії; охарактеризовано теоретичні засади становлення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії; розкрито тенденції та особливості розвитку професійної майстерності у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії; визначено сутність сучасних підходів до організації процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії щодо розвитку професійної майстерності фахівців; проаналізовано конструктивні моделі розвитку професійної майстерності педагогів Англії у діючій системі підвищення кваліфікації; здійснено прогностичне обґрунтування перспектив використання у вітчизняну освіту ідей розвитку професійної майстерності у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Англії.

Ключові слова: професійна майстерність педагогічних кадрів, психопедагогіка, навчання, рефлексуючий практик, освітній простір України.

Старостіна О.В. Развитие профессионального мастерства педагогических кадров в системе повышения квалификации в Англии. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды», Переяслав-Хмельницкий, 2015.

В диссертации исследован процесс развития профессионального мастерства педагогических кадров в системе повышения квалификации в Англии; охарактеризованы теоретические основы становления системы повышения

квалификации педагогических кадров в Англии; раскрыты тенденции и особенности развития профессионального мастерства в системе повышения квалификации педагогических кадров в Англии; определена сущность современных подходов к организации процесса повышения квалификации педагогических кадров в Англии по развитию профессионального мастерства специалистов; проанализированы конструктивные модели развития профессионального мастерства педагогов Англии в действующей системе повышения квалификации; осуществлено прогностическое обоснование перспектив использования в отечественное образование идей развития профессионального мастерства в системе повышения квалификации педагогических кадров Англии.

Ключевые слова: профессиональное мастерство педагогических кадров, психопедагогика, научение, рефлексирующий практик, образовательное пространство Украины.

Starostina O.V. Development of professional mastery of teachers in the system of training in England. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of pedagogical sciences after speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hrygoriy Skovoroda», Pereiaslav-Khmelnytsky, 2015.

Retrospective analysis of development of system of improvement of professional skill of pedagogical staff of England showed that at the end of XX – beginning of XXI century the whole system of teacher education has acquired the features of structure, of the centrality and hierarchy. The stages of the system of continuous pedagogical education in England are: Basic (Initial Teacher Education), Intermediate – inductive (Induction) and Development (IN-Service Education and Training).

National occupational standards in England (National Occupational Standards) are the parameters of the system of quality assurance of education. The concept of «continuous professional growth of teachers» (teacher's continuing professional development), formulated by the English researcher J. O'Neill (J. O'Neill), characterizes this rather long process as «personally oriented to the achievement of high standards of professional skill». English researchers of teacher education specify different approaches to defining organizational and pedagogical foundations for the development of professional skills in the system of professional development as a socio-pedagogical phenomenon. For instance, D. Berliner's concept specifies five stages of development of professional skills: Novice, Advanced Beginner, Competent, Professional, Expert.

Typical organizational and pedagogical principles for the development of professional skills in system of improvement of professional skill of pedagogical staff in England in the twenty-first century in England were: compliance training programs for

international standards; the focus of the content of educational programmes on the development of key competences; the need for rapid response to changes in the labour market; continuing education; flexible curriculum and programs based on a modular approach. It was found that the content of modern programs of improvement of professional skill of pedagogical staff in England contains three interconnected blocks structured on a modular principle disciplines: social-psychological, vocational teacher, special subject. There is a growing trend towards the integration of these units in line with the ideas of competence-based approach. Constructive ideas that have the experience of training teachers of England on the development of professional skills of specialists, lie in the plane of creative realization psychopedagogical model of E. Stones and his followers. The backbone of this model, the perceived integrity of cognitive processes and behavioral reactions of teachers and learners is the basis of success in achieving educational goals. Training and retraining of teachers in England are based on the integration andragogically and socio-psychological concepts within fundamental basic and multi-level specialized training programs, the content of which is determined by the joint efforts of schools, universities, local education departments.

The strengthening of interaction and mutual enrichment of cultural traditions, the universality problems of continuous pedagogical education in the modern world make it necessary and appropriate creative use of ideas contained in the application psychopedagogics foundations for the development of professional skills of pedagogical staff in England in the process of modernization of the national system of training teachers. The main indicator of the results of professional development becomes the ideological level of maturity and creativity of the teacher, as well as the nature and characteristics of personal motivation, direction, and dynamics of professional self-realization.

Key words: professional mastery of teachers, psychopedagogy, learning, reflective practitioner, educational environment in Ukraine.